

Basmul dreptății

Coti la stânga. Un copil îi arată îndată casa învățătorului, întru mai nimic deosebită de celelalte, doar ograda mai curată, în fața cu o grădiniță de flori, iar în ferestre glastrele despre care îi vorbește fetița, și în care râdeau mușcatele însângerate... Deschise porțița. Un dulău sbârilit se repezi la dânsul, furios să-l sfășie. Din cerdacul împodobit cu vișă de vie îi coborî în ajutor o țărancă frumușică și foarte sprintenă, care potoli cu o huiduire scurtă înverșunarea câinelui.

— Aici stă, mă rog, domnul învățător? — întrebă tânărul cu un surâs nehotărât.

— Aici, aici, poțitiți!... N'aveți frică, nu mușcă, dă-l încolo! Face și el gălăgie ca să-și plătească viața! — adogă femeia văzând că străinul tot trăgea cu coada ochiului spre dulăul care, până să-și morfolească mânia, mai hămăia ici-colo neîncrezător și răgușit.

În cerdac se ivise un bărbat de vre-o treizeci de ani, cu fața osoasă, cu ochii negri aprinși de scăpărări ciudate, cu o mustață mică, tunsă, îmbrăcat țărănește și cu un veston negru de subt care eșeau jur-împrejur poalele cămășii înflorite.

— Eu sunt învățătorul, domnule!

Titu Herdelea se prezintă ceremonios, îi explică în câteva cuvinte cum a ajuns aci și, strângându-i mâna zdravăn, adăogă cu multă sinceritate.

— Fiindcă sunt și eu fiu de învățător, instinctul m'a adus mai întâi la învățătorul satului!

Intrară în casă. Învățătorul îi recomandă pe nevastă-sa, țărancă de adineaori care acuma, cu stângăcia sfiiciunii părea și mai drăguță. Titu se simți deodată ca acasă. Numai costumul nu-l înțelegea. El, cu mentalitatea-i ardelenescă, își închipuia că învățătorul, reprezentantul intelectualității în sat, trebuie să fie îmbrăcat orășenește ca să se poată bucura de prestigiul necesar în fața țaranului. Învățătorul observă puțin amar:

— La d-voastră și stăpânirea dorește, probabil, să aibă învățătorii cu prestigiu, pe când la noi...

Sfârși cu un gest de desgușt. Nevasta sosea cu dulceața.

— Vai, doamnă, nu trebuia! — protestă Titu, luând cu plăcere.

Femeia roși, se scuză, surâse, dispăru.

Învățătorul Vasile Dragoș, după o șovăire, se crezu dator să încunoștințeze pe Titu, care încă n'avea de unde să știe, că domniile dela curte, adică

mai ales bătrânul Miron Iuga, nu vor fi prea încântați dacă vor afla despre vizita lui de azi. Boerul cel mare i-a interzis să se mai arate pe la conac de astă primăvară când a cutezat să ceară, în truntea câtorva țărani mai cumiți, niște învoeli mai omenoase. De altfel nici până atunci n'a fost bine văzut. E socotit ca un fet de duh al răului pentru că iubește adevărul și dreptatea și, în fața necazurilor oamenilor, nu-i lasă inima să stea nepăsător, ci caută să mângâe, unde poate, măcar cu vorba. Țăranii, însă dintr-un instinct de conservare, văzând în fiecare surtucar tovarăși de boerie, deși îl cunoșteau de mic copil — că doar aici s'a născut și a crescut — l-au bănuț totdeauna că e omul boerului. Chiar și azi mai sunt unii care spun că izgonirea învățătorului dela curte s'a făcut numai de ochii lumii și că teciorul lui Dragoș tot la ciocoime trage...

Titu pâlise puțin. În vreme ce învățătorul îi povestea, el se gândea că nu e nici frumos și nici cuviincios să fii oaspele lui Iuga și să te duci totuș în casa unui om care, pe drept sau pe nedrept, e considerat ca dușmanul lui. Mai pe urmă însă se liniști; nu e oaspele bătrânului Iuga, care l-a primit și pe dânsul destul de prost, încât ar fi excesiv să-i răspundă cu prea multă delicatețe. Grigore Iuga nu poate să-i ia în nume de rău.

Chiar atunci, ca și când i-ar fi ghicit gândurile, învățătorul spunea:

— Cuconu Grigoraș, cum îi zicem pe-aci d-lui Iuga cel tânăr, e un suflet foarte bun și ar fi bucuros să facă numai bine. Din păcate n'are nici o putere înaintea bătrânului.

Grigore Iuga stă de vorbă și acuma, deseori, cu învățătorul și-i cere mereu să vorbească deschis ca, prin dânsul, să cunoască adevăratele nevoi și dorinți ale țaranilor. Vasile Dragoș nici nu se sfiește să-i spună, deși adevărul îl cam supără și pe cuconu Grigoraș, că doar tot sânge de Iuga curge și'n vinele lui:

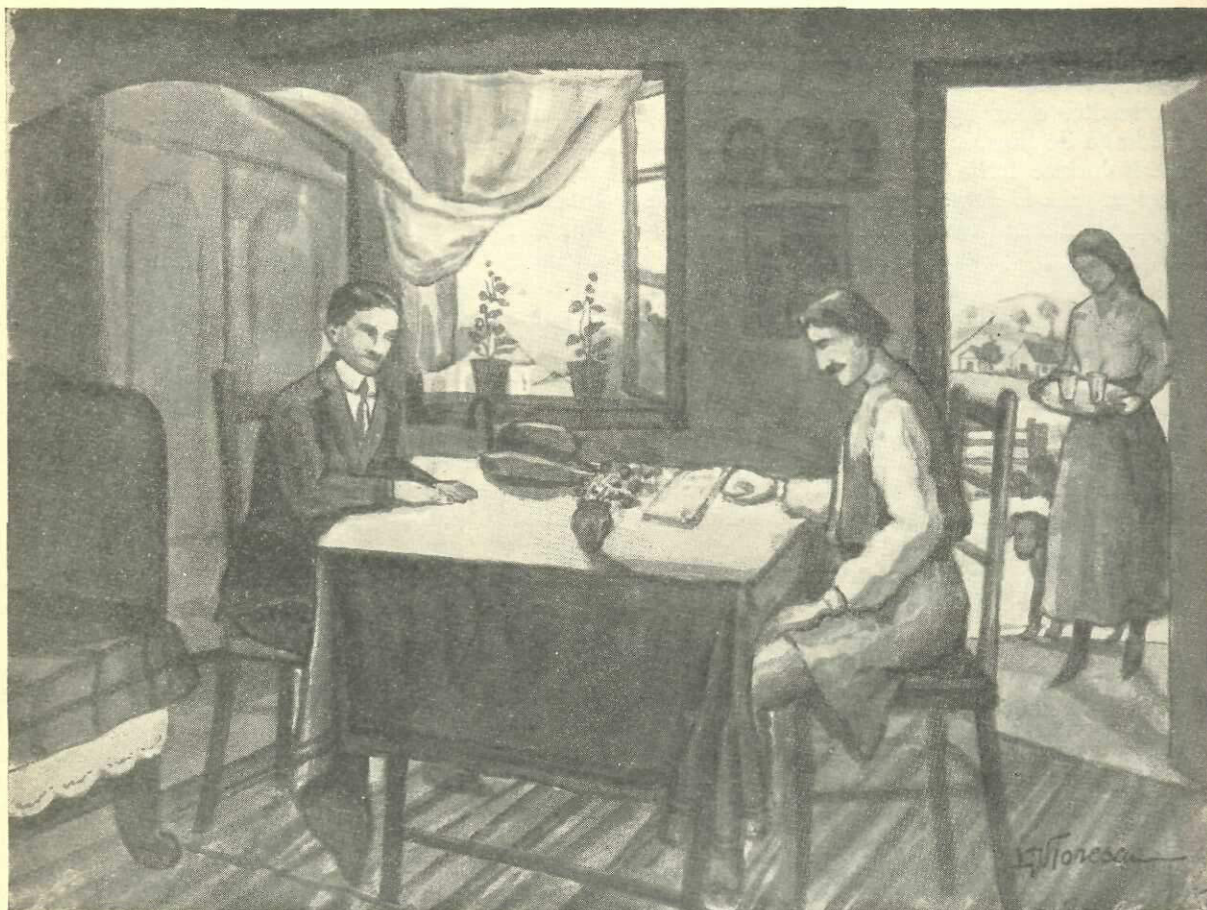
— Oamenii pământ doresc, cucoane, sau măcar învoeli mai drepte!

Și vrea să convingă și pe Titu că oamenii nu pot trăi din ceace prisosește boerilor. Invoiala chiar cinstită împune țaranului să dea jumătate din munca lui boerului. Muncind cât muncește azi, dar pe pământul lui, ar avea un trai de două ori mai bun. În realitate însă trei sferturi, dacă nu și mai mult,

din truda oamenilor merge să întreție lenea și luxul celor ce stăpânesc pământul, încât celor ce-l muncesc nu le rămâne decât viața de robot. Slavii de odinioară trăiau mai bine, căci erau hrăniți, îmbrăcați, îngrijiți în schimbul robiei pe când țăranul, muncind ca robul, trebuie totuși să cerșească neconștient de la stăpânitorii pământului și rămâne veșnic dator.

Vasile Dragoș vorbea în propria-i experiență căci el trăia la rând cu țărani. Întâmplarea l-a îm-

Tânărul manifesta veleități de independență pe care Miron Iuga nu le admitea nici fiului său, necum unui dascăl, crescut și făcut din milostenia lui. Până ce deunăzi a cerut revizorului să-i caute un om cu care să se poată înțelege și să nu-i mai vâre zâzanie între oameni, ca Dragoș. Revizorul n'ar vrea să-l sacrifice; îl cunoaște, îl apreciază. Mai șovăe, mai încearcă să temporizeze. Dar asta nu mai poate dura. Când boerul Miron va înțelege târăgâneala revizorului, se va adresa direct mi-

Compoziție de Leon Viorescu

pins să ajungă învățător. Înaintașul său, dascăl de moda veche, a văzut că-i place cartea și s'a rugat și a stăruit la boerul Miron să-și facă o pomană și să sprijine pe feciorul lui Dragoș ca să poată intra bursier al statului la școala normală din Pitești. Bătrânul Iuga a intervenit și a reușit. Adevărat că băiatul a fost un elev strălucit și a terminat școala cu distincție.

Fiindcă învățătorul cel vechi tocmai murise, Iuga a adus pe Dragoș în locul vacant, ca să aibă un îndrumător bun pentru popor— a spus dânsul, ca să-l aibă slugă credincioasă și recunoscătoare — zice azi învățătorul. Dealtminteri, foarte curând boerul s'a căit că l-a adus.

nistrului, care i-e prieten, sau prin cuscrul său, deputatul Gogu Ionescu.

Încă nu s'a pomenit ca Miron Iuga să vroiască ceva și să nu se îplinească.

Nevastă-sa nici nu bănuiește ce primejdie îi paște, și nici ceilalți ai casei. Se sbuciumă singur și așteaptă cu groază ziua de mâine. Șade în casa părintească, împreună cu un frate scăpat anul trecut din armată, și cu părinții.

Din cele câteva petece de pământ ce le-au avut, au dat jumătate de zestre unei surori, cea mai mare dintre toți copiii, măritată cu un țăran. Iarna ce vine va trebui să se însoare și frate-său. Dacă ar putea merge pe moșie, ar mai fi ce-ar fi, altfel vor fi

siliți să se strângă și mai tare în căsuța asta. El însuși a luat o tată săracă, dintr'o casă cu cinci copii, numai pentru inimă, fără nimica. Muncesc cu toții din greu la boeri. De n'ar fi salariul, așa puțin cât este, s'ar prăpădi. Dumnezeu poate să-i dăruiască și lui câțiva copilași, deși până azi, de doi ani, nu s'au învrednicit, cu toate că au dorit. Ce va fi atunci, numai Cel de sus știe. Dar mai cu seamă ce-ar fi dacă boerul Miron îl va svârli cine știe prin ce colț uitat de Dumnezeu, unde să se țină numai din leafă! Lasă că nici aici n'are perspective mai bune. I s'a și pus în vedere că el nu va mai primi nici o palmă de pământ din moșia bătrânului Iuga. Măsura s'ar putea întinde și asupra părinților lui. Asta ar însemna moartea prin foame. Nicăiri prin împrejurimi nu va îndrăzni nici un arendaș sau boernaș să dea pământ unui om alungat de Miron Iuga.

— Bine dar nu există nici o lege care să... — întrerupse Titu plin de indignare.

Ce lege? Zise învățătorul mohorât. Legile sunt numai pentru noi, cei mici și umili, pentru încătușarea noastră... Miron Iuga e stăpânul nostru.

iar noi suntem robii lui, fără excepție. Robi de fapt, fără să fim și de formă, adică mai rău decât robii de odinioară!

Titu Herdelea era uluit. Glasul și toată înfățișarea învățătorului inspirau o sinceritate fără umbră. Se întreba mereu în sine, ascultând, cum se poate să nu se găsească leac pentru niște stări așa de vădit triste și nedrepte, cum de tolerează cei cu puterea în mână atâta suferință? Chiar dacă învățătorul ar exagera, ca toți cei ce sufăr mult, și încă durerile lui trebuie să fie crâncene. Se hotărî în gând să vorbească tânărului Iuga despre cazul învățătorului. Când se ridică să plece îi strânse mâna frățeste, șoptindu-i:

— Domnule învățător, ai răbdare! Dreptatea trebuie să triumfe!

— Cred că va triumfa, dar până atunci noi ne prăpădim! răspunse Dragoș cu o tristeță puțin ironică. De sute de ani așteptăm dreptatea, domnule, și nu mai vine!... Poate că nici nu există! Poate că e numai un basm pentru alinarea necazurilor celor amărâți!...

LIVIU REBREANU

